

А. О. Шишкова, студ.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ КРИЗЬ ПРИЗМУ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Григорій Савич Сковорода – особистість поза часом і простором, яка повсякчасно дивує своїм гострим розумом, далекоглядністю та актуальністю ідей. Такий висновок можна зробити не тільки за суто письменницькою спадщиною Г. С. Сковороди, а й за його педагогічними переконаннями та настановами.

Аналізуючи педагогічні ідеї мислителя, можна провести чіткі паралелі зі сьогодишніми тенденціями розвитку освіти, зокрема проблемами, які вирішує Нова українська школа. У поданій статті висвітлені одні з головних думок Г. С. Сковороди, що знаходять своє відображення у системі НУШ.

Ключові слова: педагогічна ідея, Нова українська школа, компетентнісний підхід до навчання, педагогіка партнерства, дитиноцентризм.

Вступ. Реформування системи української освіти з орієнтацією на західноєвропейські зразки – одне з першочергових завдань Міністерства освіти та науки України. Створення школи, в якій навчання стане не тільки приемним, а й практично спрямованим, є нагальною проблемою для всіх українських освітян та інших залучених осіб: безпосередньо учнів та їхніх батьків. В тих умовах, які наразі доводиться переживати українському суспільству, питання освіти та виховання наступних поколінь стає все більш актуальним. Держава потребує суспільства, що стане рушійною силою відбудови країни у післявоєнні роки, а також важелем поступу в подальшій перспективі.

Відповіді на питання, пов'язані зі формуванням нового змісту та структури української школи, вітчизняні педагоги шукають здебільшого зовні, апелюючи до сучасних педагогічних досліджень західних сусідів. Беззаперечно, обраний вектор є чи не найбільш доцільним, адже європейська, особливо фінська та

шведська, а також американська моделі освіти показують неабиякі результати, котрі активно й безперервно прогресують. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, умотивований учитель, наскрізний процес виховання, "педагогіка партнерства", орієнтація на потреби учня – першопочатки, що роблять розвинені країни такими.

Проте перш ніж навчатись чужого, потрібно добре засвоїти своє. Більшість ідей, які покладено в основу Нової української школи, знаходять своє відбиття, а то й абсолютну схожість серед педагогічного доробку та творчої спадщини Григорія Савича Сковороди. У його педагогічних поглядах знайшли своє місце основні напрями прогресивної освіти. Згодом ідеї українського мислителя були розвинуті у працях таких видатних вчителів, як К. Д. Ушинського, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського.

Осучаснені погляди Г. С. Сковороди репрезентовано й у доробку сучасних педагогів: О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко, М. Демкова.

Виклад основного матеріалу. Біографи Г. С. Сковороди зазначають, що у філософа не було власних дітей, попри те – він став справжнім батьком та найкращим наставником для своїх учнів. Надзвичайно важливим фактором у формуванні світоглядної позиції Г. С. Сковороди і його педагогічних, освітянських та культурологічних поглядів було навчання в Київській академії (1738–1750 рр.). Саме Київська академія дала Г. С. Сковороді знання піітики, риторики, грецької, латиської та інших мов, філософії, а потім була – закордонна подорож, що стала логічним завершенням у формуванні поглядів філософа-новатора, учителя, одного з найбільш визнаних педагогів України [4, с. 160]. Викладацько-педагогічна діяльність Г. С. Сковороди проходила в Переяславському і Харківському колегіумах, що вже досить докладно проаналізовано у вітчизняній історії педагогіки [4, с. 160], а також у приватних осіб по поміщицьких маєтках. Всюди він надзвичайно сумлінно ставився до виконання своїх обов'язків.

Виразник ідей гуманізму і просвітництва, Г. С. Сковорода вважав освіту засобом моральної перебудови справедливого

світу, створення гідного суспільства. Чинником, що визначав успішність навчально-виховного процесу, мислитель вважав поняття "сродної праці", тобто такої, яка відповідає людському покликанню та приносить їй щастя. Згадана думка є провідною й для Нової української школи у багатьох аспектах, а саме: орієнтація на учня; виокремлення профільної середньої освіти. Дитиноцентричні тенденції у навчання НУШ враховуватимуть бажання та прагнення школярів; молоді люди, які закінчили профільну школу, розумітимуть свою майбутню роль у родині, професійній діяльності, суспільстві [3, с. 23]. Тут варто додати, що Г. С. Сковорода був активним прихильником індивідуального навчання. Його стосунки з вихованцями були щирими, чистими, сердечними. Ставлення педагога до його учня Михайла Ковалинського є яскравим прикладом цього. "Найжаданіший друже", "мій скарбе", "найблагородніший", "моя радість", "найдорожча моя істота" – такі звертання використовував педагог по відношенню до свого студента. Безмежна любов поєднувалася з величезною вимогливістю до учня, вірою в його сили і можливості. Педагог залучає юнака до роздумів про призначення людини, дає поради про те, як варто поводитися в тих чи інших ситуаціях, розкривав шляхи морального самовдосконалення, аби зберегти "Бога в людині". Між вчителем і учнем має встановлюватися взаємна любов, першоосновою якої є любов педагога. Про це йдеться в листі до М. І. Ковалинського (липень – серпень 1765 р.): "...любов породжується любов'ю, і, бажаючи бути любимим, я сам першим люблю" [3, с. 218–288]. Ці слова можуть бути заповітом сучасному поколінню учителів і мають стати серцевиною педагогіки партнерства.

Говорячи про педагогіку партнерства, мусимо вказати на роль батьків у системі освіти. Г. С. Сковорода називає батьків – першими вихователями та наставниками молоді. Він засуджує матерів, які не вчать дітей життєвій мудрості, а вони мусили б застерігати їх від таких негативних моментів життя, неробства, чваньковитості й егоїзму, блюзнірства. НУШ вирішує цю проблему докорінно, сприяючи батькам здобувати спеціальні

знання про стадії та особливості розвитку дитини: ефективні способи виховання в дитині сильних рис характеру і чеснот залежно від її індивідуальних особливостей.

Педагогіка співробітництва, або ж партнерства, віддзеркалена й у ставленні філософа до таких форм навчання, як розповіді, бесіди, розмови з учнями, за допомогою яких він розкривав свої ідеали, моральні принципи. НУШ визначає це так: "діалог – взаємодія – взаємоповага" [3, с. 14].

Педагог-філософ гостро критикує соціальну нерівність, паразитизм панівних класів. Пропагуючи рівний доступ до освіти, він сповідував заборону будь-яких форм дискримінації рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації – базис НУШ. Не допустимо відокремлення дітей на підставі попереднього відбору на індивідуальному, груповому та інституційному рівнях.

Чи не найбільш важливою педагогічною ідеєю Г. С. Сковороди є теза про те, що вихованці постійно мусять "набиратися" корисних для життя знань, тобто формує прообраз компетентісного змісту навчання. Ключові компетентності НУШ – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [3, с. 10].

Сковорода відстоював принцип свідомого засвоєння знань. Він вважав, що знання потрібно здобувати не лише з книжок і пояснень учителя, а й з навколишньої дійсності, в спілкуванні з природою та в процесі практичної діяльності. Тільки тоді знання стають міцними й цінними, коли знаходять своє практичне застосування. Таку думку підтримують й автори Концепції НУШ.

Продовжуючи тему компетентісного навчання, звертаємо увагу на найпершу компетентність, висвітлену командою пані Л. М. Гриневич: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами. Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі,

вдома, у вільний час. Г. С. Сковорода прижиттєво акцентував увагу на тому, що важливе значення у вихованні підростаючої людини має також принцип народності, який може обмежуватися навчанням дітей рідною мовою, оскільки народність зумовлена історичними особливостями життя, його укладом, культурою, ментальністю. Зважаючи на це, кожен "повинен узнати свій народ і у народі себе".

НУШ закцентовує увагу на формуванні такої компетентності, як здатність вчитися впродовж життя. В той час Г. С. Сковорода випереджає сучасних педагогів таким дидактичним принципом, що з плином часу перетворився на афоризм: "Хто помірно, але постійно вивчає предмет, для нього навчання не труд, а втіха" [3, с. 218–288].

"Найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей. Нова українська школа буде формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством", – вважають автори Концепції НУШ [3, с. 19]. Г. С. Сковорода з глибини століть подає на це максимально схоже бачення, пишучи свою "мораль". Виховний ідеал Г. С. Сковороди – це людина, наділена такими рисами, як скромність, вдячність, справедливість, щирість, працьовитість, життєрадісність, сердечність, великодушність.

Висновок. Схожість бачення освітнього процесу сучасних педагогів та Г. С. Сковороди інколи може здаватися надто дивовижним. Прогресивність думок мислителя XVIII ст. стосовно змісту навчання та виховання учнів, а саме породження прообразу компетентнісного навчання, орієнтація на потреби учня, рівність навчання, побудованого передусім на партнерстві та діалозі між учителем, учнем та батьками, змушує замислитись над величчю цієї історичної постаті. Дійсно, світ повсякчасно ловив Г. С. Сковороду, та й досі ніяк не може спіймати.

Підсумовуючи, варто вказати, команді НУШ, як і усім нам, потрібно ретельно звертатися до робіт вітчизняних творців педагогіки, адже багато їхніх ідей не втрачають своєї актуальності й до сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України : Підручник. – К. : Либідь, 2006. – 424 с.
2. Верещак І. М. Педагогічні погляди Григорія Сковороди крізь призму Нової української школи [Електронний ресурс] / І. М. Верещак. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://vseosvita.ua/library/pedagogicni-pogladigrigoria-skovorodi-kriz-prizmu-novoi-ukrainskoi-skoli-93122.html>.
3. Концепція "Нова українська школа" [Електронний ресурс] / [Л. М. Гриневич, О. Б. Елькін, С. А. Калашнікова та ін.]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посібник / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. – К. : Знання, 2003. – 450 с.
5. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с.; – Т. 2. – 576 с.
6. Струманський В. П. "Довго сам учись, якщо хочеш навчати інших": Проблеми навчання й виховання у філософських студіях Г. С. Сковороди // Початкова шк. – 1994. – № 11.

REFERENCES

1. Artemova L. V. Istorija pedagoghiky Ukrainy : Pidruchnyk. – K. : Lybidj, 2006. – 424 s.
2. Vereshhak I. M. Pedagoghichni pohljady Hryhoriia Skovorody krizj pryzmu Novoji ukrainskoi shkoly [Elektronnyj resurs] / I. M. Vereshhak. – 2018. – Rezhym dostupu do resursu: <https://vseosvita.ua/library/pedagogicni-pogladigrigoria-skovorodi-kriz-prizmu-novoi-ukrainskoi-skoli-93122.html>.
3. Koncepcija "Nova ukrainska shkola" [Elektronnyj resurs] / [L. M. Ghrynych, O. B. Eljkin, S. A. Kalashnikova ta in.]. – 2016. – Rezhym dostupu do resursu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Ljubar O. O. Istorija ukrainskoi shkoly i pedagoghiky : navch. posibnyk / O. O. Ljubar, M. Gh. Steljmakhovych, D. T. Fedorenko. – K. : Znannja, 2003. – 450 s.
5. Skovoroda H. Povne zibrannja tvoriv: U 2- kh t. – K.: Naukova dumka, 1973. – T. 1. – 532 s.; – T. 2. – 576 s.
6. Strumanskyj V. P. "Dovgho sam uchysj, jakshho khochesh navchaty inshykh": Problemy navchannja j vykhovannja u filosofsjkykh studijakh H. S. Skovorody // Pochatkova shk. – 1994. – # 11.

Стаття надійшла до редколегії 09.12.22

A. O. Shyshkova, Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

HRYHORY SKOVORODA'S PEDAGOGICAL VIEWS THROUGH THE PRISM OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Personality of Hryhorii Savych Skovoroda exists outside of time and space, and constantly surprises us with a sharp mind, far-sightedness and relevance of ideas. We can make such a conclusion according not on his literary heritage only, but also on the pedagogical beliefs and admonitions.

Analyzing philosopher's pedagogical ideas, we can see clear parallels with today's tendencies in the development of education, in particular, the problems solved by the New Ukrainian School. The presented article highlights some of the main H. S. Skovoroda's pedagogical views, which are reflected in the system of the New Ukrainian School.

Keywords: *pedagogical idea, New Ukrainian School, competence-based learning, partnership pedagogy, child-centeredness in teaching.*